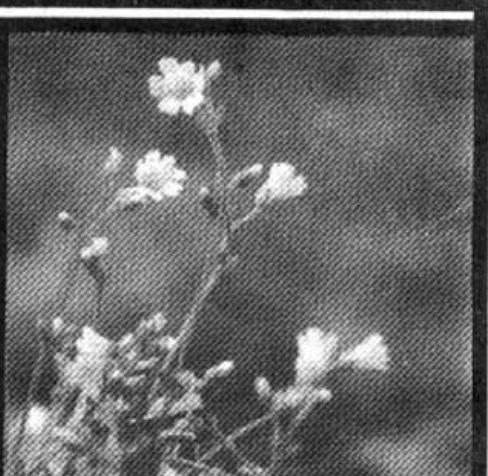
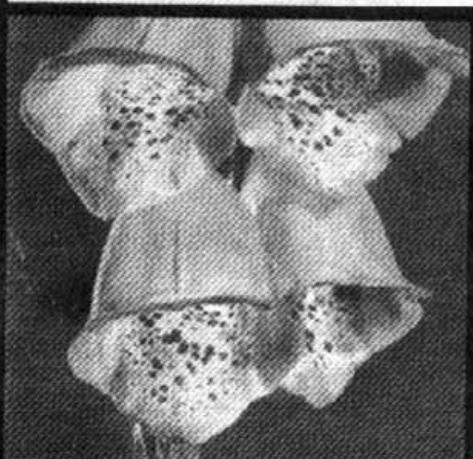

craňkci

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LES**

14
79

ZIMNÍ PŘÍPRAVOU SLAVKOVSKÉHO LESA

Na polích, loukách i v lesích leží sněhová pokrývka. Zimní počasí je ještě značně nestálé a tak idylicky bílá krajina je vžápěti vystřídána mokrou šedí mrazivé břečky. Typické dny plné očekávání přichodu té pravé a nefalšované zimy. Většina zvířat se uložila k zimnímu spánku. Hmyz se ukryl pod kůru stromů, zalezl do půdního humusu a v celé řadě dalších úkrytů se snaží přežít nepříznivé období. Stačí dílcupnout kus kůry na starém pařezu a budeme překvapeni množstvím přezimujícího hmyzu. Uvidíme sluněčka, brouky, ale i různé kukly. Těž zdánlivě neživý lesní humus nás překvapí, když ho přeneseme v krabici do tepla domova. Během několika dnů z něj začne vylézat spousta drobné havěti, která se v něm na zimu ukryla a která byla probuzena k životu teplam.

Je sice pravdou, že naprostá většina dosudého hmyzu na zimu hyne, ale přesto statisice a miliony ho přecká ve stadiu vajíček a kukel. Z dosudého hmyzu přežívají většinou oplozené samičky, které vlastně tvoří "biologickou banku" nového života. Některý hmyz přeckává nepohodu i ve stadiu larvy a některé druhy dokáží snést zimu i -30 stupňů Celsia. Najdeme mezi nimi i rekordman. Například nepatrni členovci želvušky jsou svou odolností vůči nepříznivým životním podmínkám přímo pověstní. Nízkým teplotám vzdorují obdivuhodně. Ve zkapalnělé vodě při teplotě -200°C Celsia vydržely želvušky dvacet měsíců. V teplém heliu při teplotě -272°C přeckaly bez škody devět hodin. Teplota tekutého helia se jen nepatrni liší od teploty meziplanetárního prostoru - odtud také pramení zájem vědců o tyto mikroskopické živočichy. Mení totiž zcela vyloučena možnost přenosu života na naši planetu z jiných vesmírných těles, což právě dokladují želvušky.

U celé řady vyšších živočichů, u savců, klesá za zimního spánku tělesná teplota až na 0°C. Většinou však klesne na 5 až 4°C. Například u ježka klesne na 5°C a dýchání na 5 - 6 dechů za minutu. Popisovaný stav zdánlivě smrti u něho trvá 5-6 měsíců. U křečka klesne teplota na 7°C a tep srdece z normálních 260 až 300 tepů za minutu klesne na pouhých 12 až 15 tepů za minutu.

U netopýru dochází k poklesu tělesné teploty až na 0°C a z normálních 400 tepů za minutu se ustálí na 16 tepů za minutu. Je samozřejmé, že zároveň se značně zvolní i veškeré životní děje. Dojde i k útlumu nervové činnosti, avšak citlivost kožních nervů, které umožňují reakci na vnější popudy, zůstane zachována. Jde o jakéhosi strážného, který nedovolí spáti zaspat příchod teplého jara.

Při zimních procházkách zimní krajinou Slavkovského lesa máme nejlepší příležitost pozorovat charakteristické rozdíly ve větvění stromů i ve tvaru koruny a podle toho je již na dálku pozorovat. (Pro začátek bude nejlepší, když si zakoupíme jednu z mnoha hezkých knížek, které jsou nyní v knihkupectví k dostání.) Poznáme, že větvění koruny stromů směrem od středu k okrajům je dáno tím, že se silněji a lépe vyvíjejí pouze pupeny vnější, díky lepšemu osvětlení. Když přistoupíme blíže, můžeme se přesvědčit, zda jsme již z dálky strom správně poznali - a to podle pupenů. Pupeny našich stromů a keřů mají různý tvar, barvu a postavení na větvěce, takže nám mohou stoprocentně pomoci při určení druhu. Pozornost nám neujde ani to, že olše a lísky mají jehnědy založeny už na zimu - proto mohou v časném předjaří vykvést.

Když rozhneme sníh, můžeme dokonce pod ním najít zelené bylinky. Určitě si všimneme svěží sedmikrásky, kokošky pastuší tobolky, jaterníku a kopytníku. V mírné zimě sedmikrásky dokáží vykvést dokonce i v lednu nebo v únoru. Na místech, kde pod povrchem lázeňských parkových trávníků prochází dálkové topení a kde sníh roztál, je tráva svěže zelená a sedmikrásky kvetou jako na jaře. Ale to je asi také jediná krása, kterou nepochopitelně parkem procházející teplovod může předvést. (Negativních vlivů jeho přítomnosti přinášídaleko více.)

V lese zůstávají zelené porosty mechů. U lišejníků se přesvědčíme o tom, že to jsou vlastně jediné rostliny, jejichž vzhled se během roku nemění.

Co říci na závěr? Zdůraznit, že zimní období je chudší, nebo i smutnější než ostatní roční dny? Byla by to vůbec pravda? Vždyť i v této monotonní a melancholické zimní přírodě najdeme mnoho zajímavostí a krás. Stačí se podívat zblízka na sněhovou vločku, na ohnivě zářící skotáčící hejnko hýlů, odhrnout sněhovou pokryvku a hned si uvědomíme, kolik drobných krás je v přirode ukryto povrchnímu pozorovateli.

KÓRNERŮV DUB

*
**Stanislav Burachovič,
prom.fil.**
*

Tyto řádky chtějí upozornit na jedinou přírodní zajímavost, která, ačkoliv se nachází téměř "za humny" svátových lázní Karlových Varů - v blízkých Dalovicích, je dosud neprávem opomíjena. Jsou věnovány mohutnému svědku dávno zašlých časů - proslulému Körnerovu dubu.

Dub roste v bývalém dalovickém zámeckém parku společně s několika dalšími stálymi duby a lípami. Je zřejmé, že okolní oblast byla ve vzdálené minulosti pokryta rozsáhlými dubovými porosty. Starý dubu se odhaduje na více než tisíc let - je to strom však však impozantních rozměrů. Obvod jeho silného sukoviště kmene činí zhruba 9,5 metru a k jeho obejmouti je zapotřebí nejméně pěti dospělých osob. Zub času je však neúprosný a zanechává na velikánu citelné stopy. Lidská ruka proto pomáhá stromu hojit bolesti starého. Dub je vyztužován betonovými injektážemi a některé chatrné větve jsou přidržovány ocelovými sponami. Jen tak je možné uchovat památný dub i našim potomkům, aby i oni mohli žasnout nad tímto stromovým "patriarchou".

Dalovické duby fascinovaly člověka již před staletími. Udává se, že již za Karla IV. byl největší dubu mohutným stromem. Za třicetileté války vydal sám císař Ferdinand III. vojskům nařízení k ochraně dubů v Dalovicích. Doporučení k jejich návštěvě nacházíme v lázeňských průvodcích po Karlových Varech už v době kolem roku 1800. Jedním z nejvýznamnějších karlovarských návštěvníků dubů byl počátkem minulého století J.W.Goethe (např. v letech 1806, 1808). Roku 1810 oslavil dubu básník Theodor Körner v přiležitostné báseň "Pět dalovických dubů". Básně bývala dříve ve formě zarámovaného obrazu zavěšena na kmene největšího dubu, který proto získal přídomek Körnerův. Dalovičtí učili básníkovu památku roku 1863 zřízením pomníku, jehož autorem byl pražský sochař Tomáš Seidán (1830-1890). Tento původní pomník však byl již roku 1866 přemístěn do Karlových Varů. Mynější báseňkův pomník u dalovického dubu je dílem sokolovského akademického sochaře Ludvíka Tischlera a byl odhalen 14. července 1914. Umělecky výrazná práce je vytvořena v pseudocantickém duchu. Bronzová busta spočívá na jednoduchém podstavci z červeného sliveckého mramoru. Dub za svého lázeňského pobytu v Karlových Varech obdivoval také velký myslitel Karel Marx (1874).

KÓRNERŮV POMNÍK A DUB

autor snímku Ing. S. Wieser

Areál dalovického zámeckého parku je z Karlových Varů snadno dosažitelný a jeho návštěva je vhodnou vycházkou pro lázeňské hosty. V Dalovicích je zastávka řady autobusových linek ČSAD, rovněž lze jet gěstským autobusem z Karlových Varů do Bohatic a zbytek cesty k dubu dojít pěšky. Z lázeňského města vede do Dalovic žlutě značená turistická cesta (2,5 km).

SYSTEMATICKÝ PŘEHLED ROSTLIN · · · · · 5

*ROSTLINY DVOUDĚLOŽNÉ

Do čeledi o l i v o v i k o v i t ý ch (Oleaceae) zařazujeme dřeviny s čtyřčetnou korunou a kalichem a s rozmanitými plody. Tobolky má například šeřík, bobáče ptáčí zob, peckovice olivovník a nažky jasan.

Rostliny z čeledi hořcovitých (Gentianaceae) se vyznačují vstřícnými, nedělenými listy a pětičetnými květy a trubkovitou nebo řepicovitou korunou. Některé druhy jsou význačné horské rostliny (hořce), jiné, jako zaměšluc, patří mezi důležité léčivky.

Hořcovitým blízce příbuzné jsou v a c h - t o v i t é (Menyanthaceae), charakteristické trojčetnými listy. Jiná příbuzná čeleď jsou t o j e š t o v i t é (Apocynaceae), kam patří hojně pěstovaný barvínek menší. Jediný nás druh z čeledi k l e j i c h o - v i t ý c h (Asclepiadaceae) je tolita lékařská, rostlina s nápadnými podlouhlými tobolkami a četnými semeny porostlymi dlouhými, jemnými chlupy.

Do rozsáhlé čeledi m o ř e n o v i - t ý c h (Rubiaceae) patří známé tropické dřeviny - kávovník a chininovník. U nás je tato čeleď zastoupena pouze nízkými bylinami, jejichž velké palisty napodobují listy; proto mají mařinka nebo svízel listy zdánlivě přeslenité. Plody těchto rostlin jsou dvounažky. Do blízkosti mořenovitých řadíme čeledi z i m o l e z o v i t ý c h (Lonicерaceae), k o z l i k o v i t ý c h (Valerianaceae) a š t ě t k o v i t ý c h (Dipsacaceae). K zimolezovitým patří pámeník, keř se známými bílými bobulemi, a bez, jehož plody jsou peckovice. Velmi odvozenou skupinou je čeleď o c h m e t o v i t ý c h (Loranthaceae). Jsou to čáropasané dřeviny, které čerpají svými pohrouživými kořeny z dřeva hostitele minerální látky. Nejznámější je jmeli. Má neopadavé listy, čímž se liší od ochmetu.

J a v o r o v i t é (Aceraceae) jsou dřeviny s drobnými květy. Mají na bázi semeníku význačný žlaznatý terč. Jejich plody jsou křídlaté dvounažky. J i r o v c o v i t é (Aesculaceae) mají dlanitě složené listy bez palistů. Jejich květy jsou uspořádány v latách složených z vijanů. Tobolky jsou často ostnitě, zpravidla s jedním dozrálým semenem.

Bez výrazných příbuzenských vztahů jsou rostliny z čeledi n e t y k a v k o v i -

tých (Impatientaceae). Mají dužnatou lodyhu a soumrnné květy. Plody jsou tobolky; když jsou zralé, jejich chlopně se po doziku prudce zkrucují a vymrštějí semena.

D ř i n o v i t é (Cornaceae) jsou dřeviny se čtyřčetnými květy a plody - peckovicemi. Jim příbuzné jsou rostliny z čeledi a r a l k o v i t ý c h (Araliaceae), které jsou zastoupeny několika pěstovanými druhy. Domácí je pouze břečťan.

M i ř í k o v i t é (Apiaceae) se nazývají podle typického květenství, okolíku, též okoličnaté (Umbelliferae). Tato druhově neobvykle bohatá čeleď sdružuje na rozdíl od čeledi předchozí pouze bylinky. Všechny mají jednotný typ plodu - dvounažku, která se za zralosti poltí ve dvě nažky. Mnoha těchto rostlin se od pradávna používalo jako koření (kmín, anýz, fenyl), jako kořenné zeleniny (mrkev, petržel, céler), nebo jako rostlin léčivých (andělka, libeček, bedrník aj.).

Jak už název další čeleď, z v o n k o - v i t ý c h (Campanulaceae), napovídá, mají mnohé z nich zvonkovitou korunu. K jiným nápadným znakům patří mléčnice v pletivech a charakteristicky plod - tobolka.

Nejbohatší čeleď naší květeny jsou h v ē z d i c o v i t é (Asteraceae). Jejich jednotlivé květy skládají typické květenství zvané úbor; proto jim také říkáme složnokvěté (Compositae). Někdy jsou na lodyze jen jednotlivé úbory, jaké má například slunečnice, jindy úbory skládají květenství bohatá (hvězdnice nebo devětsil). Úbor tvoří často dvojí květy - ve středu jsou květy s pravidelnou korunou, kdežto při okraji s korunou jazykovitou. Taková květenství má třeba kopretina nebo rmen. Jindy je zase úbor tvořen jen květy jazykovitými (čekanka, jestřábík), někdy mohou být všechny květy jen trubkovité (bodlák). Semenik dozrává v nažky, které mají někdy zobánek ukončený chmýrem (smetánka). Rada hvězdnicovitých se pěstuje jako užitkové rostliny (čekanka, slunečnice, salát) a léčivky (hermánek), mnohé patří mezi známé ozdobné rostliny (astry, měsíčky, jiřinky aj.).

minerální prameny v PODLESÍ

PhDr. Vladimír Mašát

K vývěrům minerálních pramenů v Podlesí vede mnoho cest. Vzhledem k poloze této obce není ani jedna z nich přímá a pohodlná, ale současně také ani jedna z nich není nezajímavá. Pro naše dnešní putování doporučujeme cestu z Mariánských Lázní přes Lázně Kynžvart, Dolní Žandov a Úbočí. Před samotným výstupem v Podlesí doporučujeme udělat malou zastávku v Úbočí.

Před vesnicí úbočí protíná silnice nevysocký, ale strmý výběžek. Na tomto výběžku stával kdysi hrad jménem Bořeňgryn a ještě před ním zde stávala tvrz Amongry. Některí historikové soudí, že prapůvodně před tvrzí zde stávalo slovanské hradiště. Hrad byl postaven někdy před rokem 1380. Zničen byl vojsky města Chebu v srpnu 1452. Je domněnka, že bývalý panský dvůr stojící těsně pod tímto vrchem je postaven z kamenů hradu Boršengrynu. Myní stojí na místě zbořeného hradu chatová osada, ale stále je zde ještě možné nalézt základy budov a opevnění. Na straně směrem k Mariánským Lázním je dodnes dobré patrný 7 až 9 metrů hluboký příkop s valom v délce asi 80 metrů, na hřebeni dosud až 20 metrů širokým.

Toto místo i jeho okolí má pro vnímavého pozorovatele mnoho tváří a dojmů. Od ponurých zbytků starého židovského hřbitova pod hradním valom, kam se bylo možno kdysi dostat pouze vozem přes vodu hradního rybníka, přes zadumčivou melancholii prudce se zvedajících lesnatých strání, až po tlkivou alšovskou něhu do daleka se otevírajícího jižního obzoru.

Cesta z Úbočí do Podlesí stoupá prudce vzhůru. Protože naším cílem jsou především minerální vývěry, pokračujeme po ní dál. Krátce před obcí Podlesí odbočíme vlevo do lesa, kde u osamělého stavení můžeme nalézt dva vývěry minerální vody. Jsou zachyceny v nehluboké zděné šachtě ve tvaru obdélníka. Prostor šachty a její okolí je ve velmi zanedbaném stavu. Prameny vytékají ze dvou litinových trubek. Hlavní vývěr je veden na konci šachty, pod svahem, druhý — postranní vývěr — je přiváděn z levé boční stěny šachty.

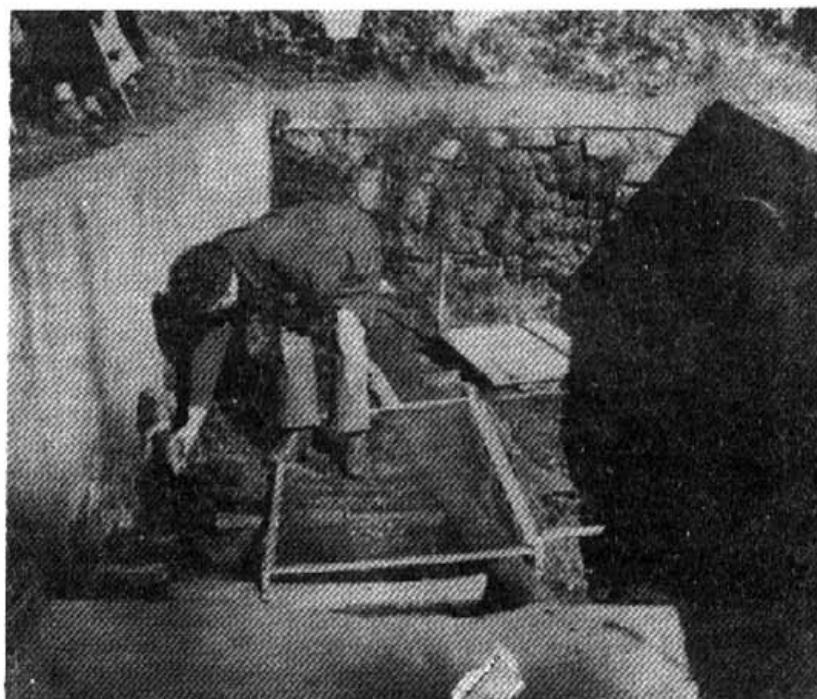
Tento pramen se nazýval Radovka, v době před rokem 1924 byl plněn do lahvi a expedován pod tímto názvem na trh. Svým názvem pramen označuje nepatrně zvýšený obsah radiové emanace. Místní obyvatelé dodnes věří v naprostou a spolehlivou léčivost tohoto pramene zvláště při chorobách horních cest dýchacích.

V roce 1924 bylo provedeno nové jímání, po kterém pramen změnil své vlastnosti. Zvětšila se celková mineralizace a spolu s ní se zvýšil obsah volného kysličníku uhličitého. Voda však měla značný zákal, železitou příchuť a co bylo nejhorší, v lahvi se kalila. Na štěstí bylo možné původní pramen Radiovky scela nahradit minerální vodou postranního vývěru, který měl obdobné vlastnosti a chemické složení (poněkud nižší koncentraci). Jeho voda byla expedována jako stolní minerální voda pod názvem Nektar.

Propagátorem léčivého účinku se snahou o jeho obchodní využití byl prof. Mladějovský, jeden z těch, kteří stáli u zrodu české balneologie. Prof. Mladějovský si zřídil na tomto místě také lázeňské sanatorium.

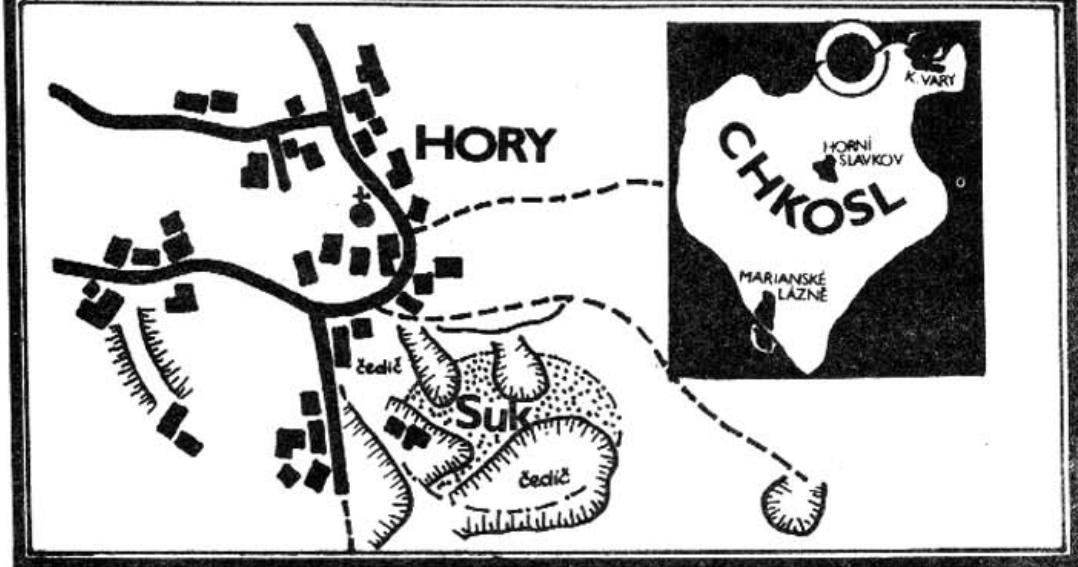
V Podlesí se nachází ještě jeden vývěr minerální vody. Je zachycen kamennou čtvercovou studánkou rozměru 70x70 cm, o hloubce asi 1 metr. Tento vývěr leží jihovýchodně směrem od obou zachycených pramenů Radiovky. Je vzdálen asi 60 metrů od posledního stavení na jihu obce a asi 4 metry severně od polní cesty. Vydatnost vývěru je nepatrná, není pozorovatelný odtok.

Cestou k těmto pramenům a stejně tak cestou zpět věnujeme pozornost nádherným výhledům, které se nám v těchto místech odhalují. Pohybujeme se tu na okraji začínajícího Slavkovského lesa, v údolí pod námi mžod pradávna vedené obchodní a vojenské cesty. Jsou to místa ještě málo poznámená moderní architekturou a příroda je tu, a stejně i pozorný návštěvník těchto míst, ponechána sama sobě, zahleděna do sebe.

RADIOVKA V PODLEŠÍ
foto: Ing. Schlosser

STANISLAV
BURACHOVIČ
prom.fil.

HORA, O KTERÉ JIŽ GOETHE PSAL

NEJVÝRAZNĚJŠÍ KRAJINOU DOMINANTOU OVLAĐAJÍCÍ HORIZONT ZÁPADNĚ OD KARLOVÝCH VARŮ JE VRCHOL HORY SUK (579 m.n.m.), ROZKLÁDAJÍCÍ SE MEZI OBCEMI HORY A TAŠOVICE. NA POMĚRNĚ MALÉM REGIONU SUKU (TĚZ HORA, ROH aj.- DOSUD NEUSTÁLE ČESKÉ NÁZVOSLOVÍ, PŮV. NĚM. HORNER BERG) A JENO BlíZKÉHO OKOLÍ JE SOUSTŘEDĚNA CELÁ ŘADA PŘÍROD- NÍCH A HISTORICKÝCH ZAJÍMAVOSTÍ.

V spojitosti s třetihorní sopečnou činností stratovulkánu Doušovských hor vystoupil po významné regionální poruše zemské kůry, chodovském zlomu, čedič (olivinický nefelinit) a vytvořil zde samostatný sopouch. Tvarem se markantně odlišuje od okolního terénu a je pro svou charakteristickou morfologii nazýván Sukem. Připomeneme, že některí předváleční hydrogeologové přisuzovali Suku pravofadý význam pro vznik karlovarských therem (např. dr.Otto Michler). Jejich hypotéza klade genezi a ohřev vod do zemského zlomu a údajného magmatického krbu pod Sukem. Přímým svědectvím dávného vulkanismu je sopečná vyvřelina, jejíž typické ukázky lze spatřit v odkrytých partiích západního svahu na místě opuštěného kamenolomu. Stěna lomu odkryla impozantní plochy sloupcovité odlučnosti čediče. V podobě tenkých povlaků na čediči se tu nachází hyalit. Již od počátku minulého století se na Suku lámal čedič pro úpravu vozovek. Lom, jeden z největších v Západoceském kraji, zde pracoval až do nedávných let. Dnes je těžba naštěstí začávána - její devastační účinky vzhně ohrožovaly tvářnost hory.

Sukem a jeho geologickou stavbou se od roku 1820 během svého pobytu v Karlových Varech zabýval J.W. Goethe. Osobně sice nikdy nevystoupil na jeho vrchol, opatřil si však písmušně vzorky čediče a popsal je v samostatné odborné studii "Der Horn" (původní německý název Suku Horner Berg).

Pole jihozápadně od Suku na náhorní plošině svažující se k Lokti jsou nalezištěm tzv. karlovarských dvojčat. Jedná se o srůsty krysta- lů živce, větráním uvolněné ze žuly. I tuto mineralogickou zajíma- vost popsal věstranný Goethe již roku 1807 v publikaci "Sammlung zur Kenntnis der Gebirge von und um

Karlsbad".

Regionální písemnictví dokládá, že se na Suku již odědávna obracel zájem hledačů drahých kovů. Roku 1740 zde údajně s úspěchem kutali zlato čtyři Italové. Jednoho dne je však místní obyvatelé našli v jejich chatě na Suku zavražděný. Cizinci byli pořbeni pod starou lípu u cesty z Tašovic do Dvord, kde tuto tragickou událost ještě před několika desetiletími připomínal kámen s nápisem I.M.1740.

Ve východních stráních Suku, již mimo vlastní čedičovou zónu, najdeme četné propadliny, stopy někdejší těžby hnědého uhlí. Její počátky sahají až do první poloviny 19. století. Tehdejší exploatace byla velmi primitivní a pro zanedbávání základních báňských předpisů při ní docházelo k četným neštěstím a úrazům. Kolem přelomu století byly na úpatí Suku v činnosti hlubinné uhelné doly Antonín, Eva, Josef, Jan, Karel Jan a Maria Sorg.

Rozlehlá úbočí nezalesněného Suku jsou výskytištěm pestré teplomilné flóry (např. jetel horský, tolita lékařská, marulka pamětní, válečka prapořitá aj.). Z významnějších druhů zde v minulosti hojně rostl hořec jarní, jehož modré květy oči- vovaly za jarních měsíců velké luční plochy. Neuvážlivý a soběcký pleněním člověka je dnes hořec na Suku téměř vyhuben. Nechybí mnoho a Karlovarsko bude ochuzeno o tuto jedinečnou botanickou lokalitu, patřící kdysi k nejbohatším v Česko-slovensku.

Při ohýbu řeky Ohře na úpatí Suku stávala dříve věhlasná výletní restaurace, tzv. Stahlenhof (Stahlavův dvůr). Byla s oblibou navštěvovala karlovarskými lázeňskými hosty putujícími do Lokte či k Svatošským skalám. Turistická cesta do Lokte vedla od Stahlova dvora prudkým

stoupáním na jižní hřbet Suku a pak dále přes Cínový příkop.

Z dlouhé vrcholové linie Suku se otevírá za jasného počasí velkolepý výhled na modravý val Krušnohoří korunovaný Klínovcem, zalesněné území Slavkovského lesa a daleký pás Pooří od Chetšína přes Sokolovskou pánev až po vzdálené výběžky Dourovských hor.

Táhlé jihovýchodní úbočí čedičového Suku přechází směrem k Ohři v žulovou ostrožnu, která je těsně nad řekou ukončena té-

měř 40 metrů vysokým skalnatým srázem. Tato žulová výsypa spolu s masivem Suku tvořila strategicky výhodný bod, kontrolující západní vstup do středního Pooří. Mení proto divu, že byla již v pravěku vyhledávána člověkem jako sídelní místo. Archeologické výzkumy zde potvrdily osídlení už ve střední době kamenné. Toto období je nálezově doloženo zbytky pravěkých chat, ohniště a drobnou kamennou industrií. Skalní ostroh osídlili také Slované. Vybudovali tu opevněné hradiště

tě o rozloze zhruba 2 ha. Archeologové v jeho areálu objevili půdorys srubové stavby a četné zlomky slovanské keramiky. Nálezy umožňují datovat hradiště do časového úseku X.-XII. století. Jeho vnější valová soustava je i dnes v terénu dobrě patrná. Lokalita hradiště nese již po staletí název Starý Lokoš.

Okresní národní výbor v Karlových Varech zřídil roku 1979 novou naučnou stezku Doubí - Svatošské skály. Stezka vede z velké části regionem Suku.

Přítomnost ptáků v přírodě není samoúčelná. V době normálního výskytu hmyzu jsou ptáci přirozeným regulátorem jeho stavu a zabranují vzniku katastrof. Vedle ekonomické a ekologické funkce ptactva nezmíme zapomínat ani na estetickou hodnotu jejich vzhledu a zpěvu, zejména ve volné přírodě, v níž žijí.

Pohledným ptákem je například sýkora koňadra. Koncem dubna a počátkem května snáší samička 12-14 vajíček a za 14 dnů se líhnou mláďata. Podíle je zpočátku živí drobný-

Ptáci doprovázeli život lidí odpradávna. Podíváme-li se třeba na obrázky Mistra Třeboňského, co tam najdeme stehliků, sýkorek, pěnkavek! Ptáci byli i hojně užívaným motivem na selském malovaném nábytku.

Mezi užitečné ptactvo patří i ti, kteří jsou označováni málo lichotivým slovem "dravci" - a dodnes jsou stříleni, ačkoliv názor na dravce se už trochu změnil k lepšímu.

Jejich "škodlivost" si můžeme ověřit z tabulky rozboru žaludků, které provedl dr. Jirsík. Zkoumal žaludky 1702 kání les-

strážce
**

mi pavoučky, později housenkami s kousky hutiňajší potravy. Kolik vlastně sýkorki rodiče donesou potravy do hnězda? Pozorováním bylo zjištěno, že za 19 dnů přilétli rodiče s potravou do hnězda asi 630 krát. v době odchovu mláďat spotřebuje koňadří hnězdo na 50 kg hmyzu, převážně toho, který lesníci označují za škůdce. Dospělá koňadra sní za den tolik potravy, kolik sama váží, to je 17 g. Přitom 200 motýlků vajíček nebo 30 housenek tmavoskvrnáče sosnového váží 1 g! Všechny sýkory jsou stejně užitečné jako koňadra. Toto opření "počistovači" stromů si zasluhují plné ochrany, a v zimních měsících, kdy jsou již zásoby potravy na stromech značně ztenčeny, by měli být příkrmováni. Někde si dobré uvědomují význam ptactva. Tak v městečku Pécs v jižním Maďarsku postavili v těmto lesích "ptačí vesničky", aby zvýšili dosavadní stav ptactva, a tím pomohli lesu v jejich boji proti hmyzím škůdcům. O tyto vesničky se stará školní mládež za dozoru a rad odborníků.

PTAČÍ OTÁZKA nejvíce DISKUTOVANÁ

nich, a zde je výsledek:

myši, hraboši, potkaní.....	2826 ks
krteči, rejsci.....	270 ks
veverky, syslové, křečkové.....	74 ks
drobní ptáci, nelétavá mládata.....	70 ks
uhynulí zajíci.....	55 ks
koroptve.....	12 ks
bažanti.....	8 ks
holubi.....	8 ks
mládata vran.....	7 ks
kusy z uhynulých arnčat.....	4 ks

V nejnovější době zkoumal žaludky káně lesního dr. Toufar z Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti. Vyšetřoval 529 žaludků těchto dravců a zjistil v nich na 66% škodlivých živočichů, 6% indiferentních a 15,2% z hlediska hospodářského užitečných. Tím je káně lesní jedním z nej-užitečnějších dravců, který u nás žije, přirozený biologický a velmi účinný prostředek proti škůdcům vyskytujícím se v našem zemědělství, hlavně drobným hlodavcům. Tento dravec je chráněn zákonem prakticky v celé Evropě. Severské státy vynakládají na zvýšení stavu dravců ochranné částky.

U nás často vyskytuje pochybné názory o škodlivosti tohoto dravce, a je odstřelo-

PODÍL V POTRAVĚ

ván, ač se tím postupuje proti jeho zákonné ochraně. Objevují se i návrhy na pravidelný odstřel. Kdybychom vyhověli této úzkoprsým přání, dostali bychom se na úrovně vandalismu italských čížbářů, kteří loví spěvné ptactvo chráněné v celé Evropě při jeho tažích do zimovišť a spět. Bylo by to proti zdravému lidáckému rozumu, literé zákona, a hlavně proti biologické rovnováze přírody, která by tím byla citelně narušena, zejména tam, kde bojujeme s polními hlodavci. Je naopak povinností občanů chránit tohoto dravce a každé zjištění nezákonného odstřelu hlásit. Odstřel je povolen pouze ve státem usaných bažantnicích. Jinak se takový čin hodnotí jako pytláctví ve smyslu zákona o přecinech č.150/1969 Sb., a projednání případu patří před prokurátora.

Měkdy se stává, že se zdánlivě zvýší počet kánat, a to zejména v letech s přemnožením hrabošů. To sem přicházejí zimovat kánata odjinud, zjara však odlétají a stav se výrovňá na normální. (Jedná se o káně rousná) Proto jsou sbytečné obavy některých myslivců pokud jde o přemnožení tohoto dravce v loveckých revírech.

V zájmu naší vyspělé myslivosti budte proto ohleduplní ke káněti, k této ptačí zdravotní policii a biologickému pomocníkovi v boji proti škůdcům na našich obilevinách.

Podle vyhlášky 80/1965 Sb. je chráněno káně lesní, dále lunák hnědý a červený, luňák šedý, všechny druhy orlů, orlik krátkoprstý, ostříš lesní, poštovka (všechny druhy), raroč velký, sokol stěhovavý, včelojed lesní. Také sovy byly vzaty pod ochranu zákona: kalous ušatý, pustovka, puštík bělavý, obecný, sova pálená, sýc rousný, sýček obecný, výreček malý ap. Zjednodušeně řečeno, všechny druhy našich dravců jsou zákonem chráněny!!!

Podle vyhlášky č.4/1967 Sb. o hájení a době, způsobu a podmínkách lovu některých druhů zvěře se dočteme v § 1 (1), že po celý rok je hájen výr velký, dále pilich, moták lužní, pochop, orli, orlovec říční, sovy, poštovky, káně lesní a krahujec obecný.

Výrovky, v nichž se dříve používali výři jako vnařidlo pro možný odstřel sojek, kavk, vran, jsou dnes novelou vyhlášky č.4/1967 Sb., a to vyhláškou č.10/1975 Sb., zakázány. Tím i používání výřů pro tento způsob lovu "škodné".

Podle § 13, odst. (3) lze prodej a nákup výřů chovaných v zajetí provádět jen prostřednictvím organizace pověřené odchytom zvěře, jejím nákupem a komorováním (ČSMS - odchyt zvěře).

O zajímavém druhu lovu, jakým je sokolnictví, pojednává § 13 takto:

(1) "Sokolnictvím se rozumí držení loveckých dravců a lov zvěře těmito dravci. Loveckými dravci se rozumí jestřáb lesní, krahujec obecný, popřípadě jiní dravci, pokud jejich použití k sokolnictví povolí na doporučení Čs. mysliveckého svazu ministerstvo zemědělství a ministerstvo kultury."

Pro informaci - myslivost patří do kompetence ministerstva zemědělství a státní ochrany přírody pod ministerstvem kultury. Postih každého, kdo nedodržuje předpisy o ochraně a hájení dravců, je přísný. Většina těchto ptáků je v mysliveckém pojetí "zvěří" a v tom případě lze uplatnit postih vztahující se na pytláctví, pakliže je někdo přistřelen při jejich odstřelu nebo vybíráni mláďata z hnízda, a to podle zákona o přecinech č.150/1969 Sb. § 4.

Mimo vyspělé neukázněné střelce - pytláky - najdeme "pytláky" i mezi kluky - majitelé vzduchovék. Rodiče těchto střelců by si měli uvědomit, že vyhláškou ministerstva vnitra č.124/1961 Sb o střelných zbraních a střelivu se stanoví v § 11, že osoby mladší 15 let nemají bez přímého dozoru zletilých osob používat vzduchovék všechny druhy a že jich smí být použito k střelbě jen na takových místech, kde není ohrožena bezpečnost občanů. Dále v zákoně o myslivosti č.23/1962 Sb. se stanoví, že všechny osoby, které se bez oprávnění pohybují se střelnou zbraní v honitbách mimo veřejné silnice, jsou považovány za pytláky.

Ti, jimž přísluší ochrana myslivosti, mají podle tohoto zákona právo této osobám zbraň odejmout. Obdobně, je-li střelec mimo honitbu, ale byl-li na veřejném prostranství (ulice, parky, náměstí, hřbitovy apod.), kde je střílení rovněž trestné. Trestná je i střílenba v honitbách (pole, lesy, sady, vodní plochy) bez povolení příslušných orgánů. Při střílení na soukromém pozemku nezmějí střílenec broky lézt přes hranici pozemku a chránit sousední nebo veřejný prostor. Osoby mladší 15 let nezmějí střílet bez dozoru doslýchajícími na dvorcích a zahradách a není

přípustno prodávat jim broky. Za veškeré činy osob mladších 15 let odpovídají plně rodiče nebo jejich odpovědní zástupci.

STŘÍLET VZDUCHOVKAMI JAKÉKOLIV PTACTVO JE TRESTNÉ !!!

P o z o r ! Není dovoleno ani sadařům, majitelům zahrad v době zrání ovoce. Podle platných předpisů je chráněno v e š k e r é p t a c t v o. Kosi, špačci, tzv. "nekarantenní škůdci" se smejí v době zrání ovoce rozhánět nějakým poplašným zařízením, nikoliv střílet vzduchovkou, viz § 9 vyhl. 80/1965 Sb. Veďgeré přestupky proti této vyhláškám a zákonům mohou být stíhány podle §§ 57 a 59 trestního zákona správního č. 88/1950 Sb. Každý občan je povinen upozornit na podobné přestupky orgány Veřejné bezpečnosti, pracovníky státní ochrany přírody, lesní orgány a národní výbory.

Zde jako historickou zajímavost uvádíme znění § 13 Zemského zákona pro Království České z roku 1870:

"Učitelé na obecných školách jsou povinni, aby mládež školní poučovali o tom, jak škodlivé jest hnízda vybírat a užitečné ptáky chytat a usmrcovat, aby jim zvláště každročně před časem líhnutí připomínali to, co zákon ten k ptákům ustanovuje, aby všechny přestupky, pokud působnost jejich jim toto dovoluje, zamítaly..."

Bývaly doby, kdy se zrána ozývalo z mezi křepelčino libezné "pět peněz". Ačkoliv je křepelka příbuzná bažanta a koroptve, je to pták tažný, stěhovavý, a to je jeho neštěstí. U nás je křepelka polní chráněna podle vyhlášky 80/1965 Sb., v Itálii je chytána jako pochoutka na paštiky, Italská vláda nejako schopna omezit lov zpěvného ptactva a ptáčí tragédie se opakuje rok od roku. Neméně viny mají i jihofrancouzští labužníci, kteří si na křepelčích paštikách pochutnávají.

Většino ovšem nelze svalit na Itally, jakkoli je jejich "lov" od souzení hodný. Křepelky se tam lovily od neepaměti, a přesto jich v jejich hnízdištích bylo dost. Daleko závažnější jsou však změny v naší krajině a chemizace, které postihuje samu ekologickou podstatu existence křepelek v hnízdištích. Pokud se dnes ještě u nás udržují alespoň nízké stavy křepelek, je to jen ve vyšších polohách, kde bezohledná zemědělská explatace krajiny dosud nedosáhla tak kritických rozsahu a nezničila životní podmínky pro křepelky a řadu dalších druhů. Z celé řady příkladů lze uvést "případ zajíce polního", který v posledních letech doslova vymizel z našich horizontů.

Mnoho ptáků je svým způsobem hnisdění vázáno na takzvané doupné stromy. Jsou to ponejvíce staré stromy, v jejichž kmenech si tito ptaci vyhlubují nebo vyhodávají prostory pro svá hnízda. Vznikají tak stromové "ptačí čintáky". Bohužel v poslední době ustupují osaměle rostoucí stromy náporu buldozerů a káceny jsou i staré ovočné stromy rostoucí o samotě na paloucích, kde nikomu nepřekážeji. Žijeme v podivné éře cynické destruktace zeleně rostoucí mimo lesní prostory. Krátkosrnce ničíme přírodní hodnoty, jež se vytvářely po dlouhá léta a plní důležité

funkce v přírodě.

Před ukončením této kapitoly rad dobrovolným strážcům chráněné krajinné oblasti Slavkovský les připomeneme si ještě jednu akci, veřejnosti známou jako DEN PTACTVA. Je ustanoven na 1. dubna a vznikla v letech 1953 a 1954, kdy lesníci a zaměstnanci dřevospracujících závodů dali podnět k hromadné výrobě ptáčích budek, jejich rozvěšování, a tím k ochraně zejména zpěvného ptactva. Tohoto podnětu se chopilo r. 1955 ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství a spolu s ministerstvem školství a kultury uspořádalo v českých zemích první Den ptactva.

V tento den by se znova měla občanská vhodným způsobem připomenout užitečnost ptáků. Uvedme si jenom:

sýkora koňadra spotřebuje denně 15g hmyzu králiček ohnivý sesbírá za den 15 000 hmyzích vajíček vlaštovka nachytá za léto až 1 000 000 kusů hmyzu poštolka pochytá za rok nejméně 500 hrabošů káně lesní uloví za rok 2000 hrabošů a myší (hraboš spotřebuje za rok 1 kg zrní, převážně obilovin).

Proto my všichni, kteří máme rádi přírodu, dbejme na to, aby se Den ptactva nestal jen pouhou formalitou.

FOTO: SYATOPUK ŠEDOVÝ

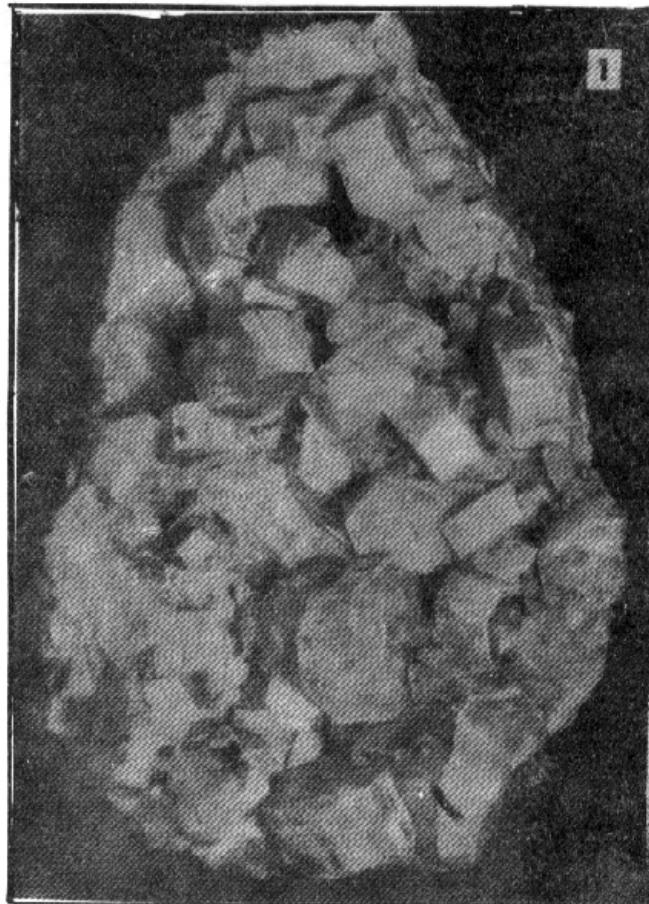
OTA BAXA

NEROSTNÉ BOHATSTVÍ SLAVKOVSKÉHO LEŠA

Oblast chráněné krajinné oblasti Slavkovský les má kromě jedinečných hodnot krajinských, přírodnědeckých a vodohospodářských nemalý význam jako bohaté naleziště nejrůznějších minerálů a rud vzácných i užitkových kovů. Na poměrně malém prostoru je soustředěna řada lokalit, ať již historických nebo těžených až do současné doby, které oplývají pestrým mineralogickým složením. Z tohoto hlediska se oblast Slavkovského lesa řadí k známým nalezištěm v Krušných Horách, na Příbramsku, nebo ve Slovenském Rudohoří.

2

APATIT Z HORNÍHO SLAVKOVA

1

FLUORIT Z HORNÍHO SLAVKOVA

2

Jen v okolí Horního Slavkova je v literatuře popsáno více jak 120 různých nerostů z nichž některé jsou poměrně vzácné a nacházejí se jen na několika málo světových lokalitách. Není to ovšem jen známé naleziště cínu-wolframových rud mezi Horním Slavkem a Krásnem, kde těžba probíhá prakticky nepřetržitě již více jak 600 let, ale řada dalších, větších i drobnějších výskytů nejrůznějších nerostů rostrovnězených po celé naší oblasti.

Velmi vydatná ložiska stříbrných rud byla v minulosti těžena např. u Michalových Hor, v okolí Pramenů a jz od Horního Slavkova. Zde probíhala v poválečných letech rovněž intenzivní těžba rud uranových, stejně jako poblíž Kladské a Smrkovce.

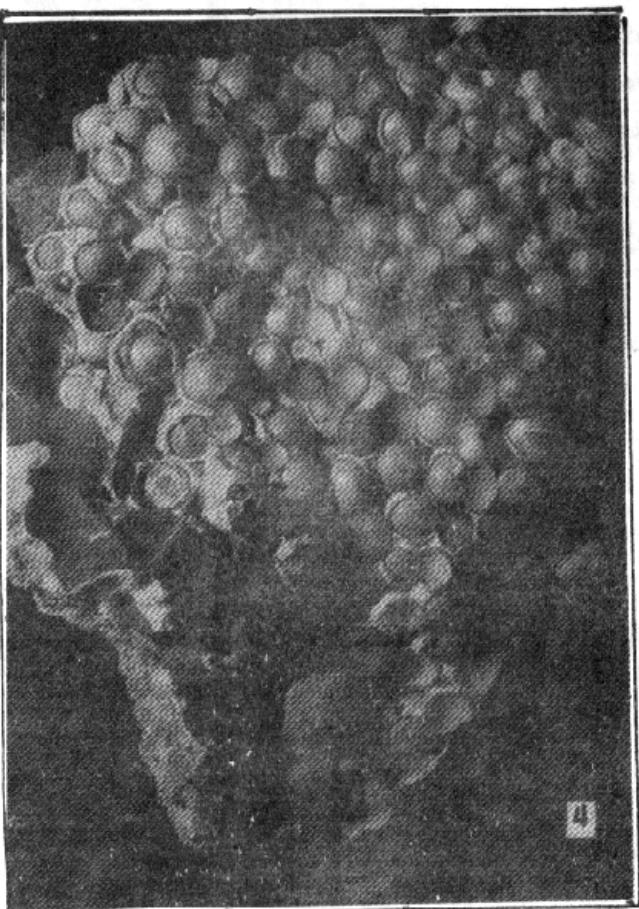
Rudy uranu bývaly provázeny výskyty vizmutových a niklo-kobaltových nerostů. Průmyslová těžba niklu a kobaltu byla provozována v minulém století v okolí Michalových Hor, rudy mědi se těžily u Dolního Kramolína.

Tzv. polymetalické rudy olova a zinku se vyskytují u Lázní Kynžvart, Kostelni Brázdy a u Michalových Hor. Naleziště antimonitu je poblíž Boněnova, baryt a fluorit se nachází v okolí osady Novina.

K zajímavým nalezištěm naší chráněné krajinné oblasti patří i výskyt modrého nerostu diathénu na polích kolem Chodova, jz od Bečova nad Teplou a velkých luppenů světlé slídy - muskovitu nedaleko Kříženec u Michalových Hor.

Nerosty z oblasti Slavkovského lesa zaujmají čestná místa v nejedné mineralogické sbírce. Mezi nejhledanější patří velké krystaly kassiteritu z těženého ložiska mezi Horním Slavkovem a Krásnem, dále typický minerál karfolit z téže lokality a třeba i torbernit - zelená uranová slída nacházená na starých haldách u bývalé vesnice Smrkovec.

ARAGONIT (CHEMICKÝ UHLÍČITAN VÁPENATÝ, CaCO_3) JE SLAVNÝM NEROSTEM HORKÝCH KARLOVARSKÝCH PRAMENŮ. NEJVĚTŠÍ OBLIBY DOSÁHLY JEHO ZDEJŠÍ DVĚ ODRÚDY. JSOU TO VŘÍDLOVEC (3) A HRACHOVEC (4).

Nerostů, které se v oblasti vyskytují, je samozřejmě mnohem více. Případné zájemce je možno odkázat na odbornou literaturu, např. Josef Kratochvíl - Topografická mineralogie Čech.

Naleziště nerostů podle obsahu hlavních prvků uvádí přehledně následující tabulka:

prvek	místo výskytu nerostů
Sn, W, Mo.....	Horní Slavkov-Krásno, Čistá, Prameny
Ag.....	Michalovy Hory, Horní Slavkov, Prameny, Smrkovec
Pb, Zn	Lázně Kynžvart, Kostelní Brázda, Michalovy Hory, Horní Slavkov, Michalovy Hory
U, Bi	Smrkovec, Horní Slavkov
Cu	Dolní Kramolín, Horní Slavkov
Sb	Boněnov
baryt, fluorit, Novina	
slida-muskovit...	Kříženec
diathén.....	Chodov u Bečova nad Teplou

Z HISTORIE KYSELEK

MEZI LOUKOU A NOVOU VSÍ

ING RICHARD ŠVANDRÍK
VÚB MAR. LÁZNĚ

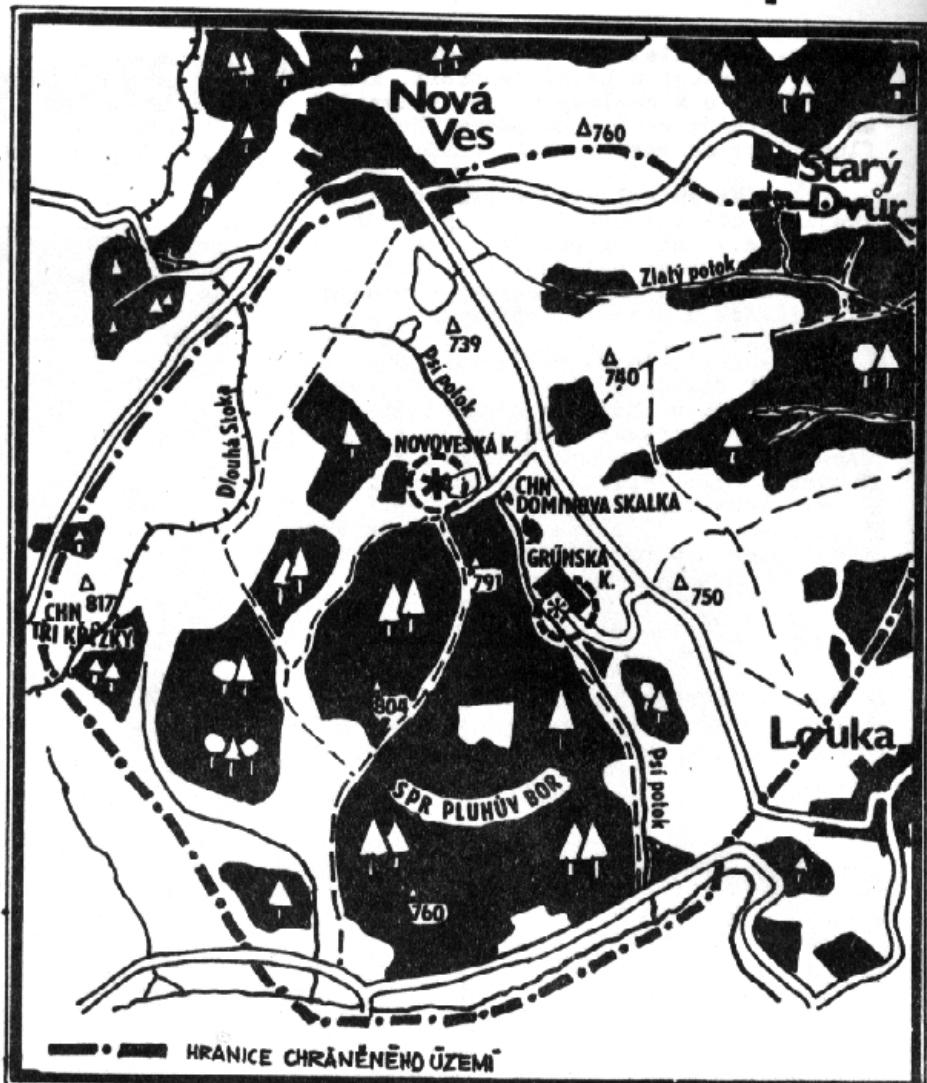
Kyselky v údolí mezi obcemi Loukou a Novou Vsí znali lidé z okolí po staletí (DIEM 1914), avšak správy o nich chybí. Neopsal je ani Bohuslav BALBÍN v roce 1679, když ve své knize "Miscellanea Bohemica" věnoval celou kapitolu kyselkám tepelským. Píše jen o kyselkách na tepelském panství, kam území Louka-Nová Ves už v té době nepatřilo. Ani podrobná josefinská mapa z roku 1782 je neuvedena. Zachycuje pouze dva rybníky - Malý a Velký - jižně od Nové Vsi v místech, kde kyselky pramení (GNIRS 1932).

Teprve v roce 1883 byla jižná kyselka na území obce Louka (tehdy měla obec název Grün). Asi ve stejné době byla zachycena Novoveská kyselka v šachtici 17 m hluboké.

3. června 1895 provedl Prof. GIINTL z Prahy chemickou analýzu Novoveské kyselky. Hodnotil ji jako slabě zemitou kyselku vydatnosti 6,2 litrů za minutu, teploty 7,5°C. Roku 1896 provedl analýzu Grünská kyselky, kterou hodnotil jako zemitou kyselku, vydatnosti 8,8 l/min., teploty 9,2°C a nalezl u ní pozoruhodně vysoký obsah hořčíkových iontů (0,3 g/l). Uvděl i geologické podloží obou kyselek - serpentinit a amfibolické břidlice (DIEM 1914).

Obě kyselky leží v údolí Psího potoka jen několik set metrů od sebe, byly však na různých obecních katastrech a na pozemcích různých majitelů.

Novoveská kyselka ležela na pozemku bělovského věvody Beauforta, bývalé zdejší vrchnosti. Ten propachtoval stáčení a rozesílání vody lázeňskému závodu Karlsbad-Neudorf. Již v roce 1901 bylo stojeno a prodáno přes půl milionu lahví (KISCH 1902). V roce 1914 je uváděn jako nájemce Moser & Co. s ročním prodejem

MAPKA CHRÁNĚNÉHO ÚZEMÍ "KYSELKA U NOVÉ VSI" Z LET 1920

přes milión lahví (DIEM 1914). Moser tu založil i tradici malých lahví s obsahem 0,33 l které vyráběl ve svých závodech.

Grünská kyselka patřila Engelbertu Zulegerovi, který zahájil v roce 1899 její rozesílání. Ještě v r. 1914 uvádí se jako majitel i provozovatel (DIEM 1914).

Další velký rozvoj rozesílání obou kyselkách umožnila stavba a otevření železniční dráhy Karlovy Vary - Bečov - Mariánské Lázně v letech 1895-1898.

První lékařské dobrozdání o obou kyselkách, jejichž chemické složení se značně odlišuje, jsou známa z roku 1902. V r. 1915 Prof. Dr. RAMBOUSEK

vysoko hodnotil Grünskou kyselku pro vysoký obsah karbonátu hořčíku (39,2 mmol/l při poměru Mg: Ca 11,4:1).

Provozovatel stáčení a rozesílání Grünské kyselky Strašnický a spol. z Vídni v roce 1920 prosadil pro toto území tzv. ochranné právo, v němž byl uplatněn zakaz těžby, průzkumných prací a vrtů. Tento případ územní ochrany v podmínkách dvou malých stáčíren před 60 lety je velmi zajímavý - dnes patří toto území do chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

Uvnitř ochranného pásmá byl dodržován zakaz hornických prací a průzkumných vrtů a ještě v roce 1936 při odhadu ceny

majetku stáčírny zvyšovala také územní ochrana cenu minerálního pramene o 6%!

Dne 5. prosince 1921 prodávají tehdejší majitelky Zinkeová a Samzová Grunskou kyselku paní Julii Dürrové (MUŽICZKA 1930). V roce 1925 znova analyzuje tuto kyselku Prof. Dr. STOKLASA a objevuje také působící radioaktivitu pramene.

Pro historii Grunské kyselky je významný 1. prosinec 1928. Tehdy totiž koupili Grunskou kyselku od paní Julie Dürrové i se stáčírnou manželé Andreas a Marie Löserovi s velkými plány. Nejprve se obracejí na odborníky s žádostmi o posudky vzorků minerální vody. Dr. REINHARD z Karlových Varů provádí v r. 1929 novou důkladnou analýzu pramene, který je znovu hodnocen jako zemitá kyselka s vysokým obsahem hořčíku. Prof. ZÜRKENDORFER z Mariánských Lázní a Dr. LUNGWITZ z Berlína potvrzují pitné lázeňské účinky této vody, používané dosud jako stolní voda.

Löserovi váhají. Přijměné údolí uprostřed lesů, chráněné před prouďením západních větrů výšinou Pluhova boru, leží v minerální voda s denní kapacitou 15 000 litrů i zájem veřejnosti vedle k úvahám, zda zřídit v tomto údolí malé lázně či zda investovat do stáčírny a rozsílacího podniku.

I když lázně byly jistě velkým přání Löserových, viděli reálně velké riziko takové zásadní změny provozu a především nutnost velkých investic. A tak rozšiřovali stáčírnu a přitom založili proslulou výletní restauraci "Café Almbrunnl", což měl být zárodek příštích lázní. Zřídili tu velkou kuchyni, tři obytné pokoje pro letní hosty, upravili místo za budovou ná sluneční loučku pro opalování a začali upravovat první vycházkové cesty do okolní přírody.

Na dvoře stáčírny vznikla letní restaurace a kavárna. Pestrobarevné slunečníky nad stoly vítaly hosty - výletníky. Kuchyně vedle svých speciálů - domácích koláčů, dortů a zákusků - nabízela čerstvé lesní jahody se šlehačkou ve zvláštních vysokých sklenicích, Grunský pramen se štavou a neobyčejně chutnou kávu, vařenou pravděpodobně z této kyselky (HUEL 1972, NEUSTUPNÝ 1974). Mieschnerův průvodce po Mariánských Lázních (1937) doporučuje výlet na Café Almbrunnl jako jeden

z nejhezčích výletů do okolí. Autobusové spojení obstarávala linka autobusů Kontinent.

Noví majitelé stáčírny, manželé Löserovi, provedli řadu nákladných zásahů. Již v r. 1929 nechali postavit silniční odvožek ze silnice Nová Ves - Louka, v délce 140m, zřídili kancelář, obytné prostory a jímání pramene nechali vylepšit odvedením povrchových vod. Modernizace proběhla i ve stáčírně: bylo koupeno nové mycí a plnící zařízení a nádrže, instalována nová ventilační. Dále byly postaveny konstrukce stáje a remízy, kovářská dílna, zakoupeno pět aut a pět prodejen na různých místech (MUŽICZKA 1930). Löser nechal zachytit také nový sladkovodní pramen. Do té doby byla přiváděna voda z otevřené studny na pravém břehu Psiho potoka v místech 280 m od kyselky. To v věk byla jen potoční voda, profiltrována a voda dvoumetrovým pásem vody.

Na jaře 1930 byla budova stáčírny (53m x 6m) dále rozšířena o terasu 4 m širokou. Stavba terasy byla dvouúčelová: za prvé tu vznikla přiváděcí promenádní terasa se zdobeným zábradlím, sloužící hostům k posezení i k promenádě, za druhé se významně rozšířily skladovací prostory pod terasou. Celkem tak vzniklo 600 m² skladovacích prostor. Bylo zavedeno elektrické vedení a v celé budově zřízeno ústřední topení.

Z roku 1929 se zachoval technický i stavební popis místa (MUŽICZKA 1930). Podle něho soudíme, že do té doby až do dneška již nedošlo k zásadnějším změnám:

Grunský pramen byl tehdy jímán v šachtici 5,90 m hluboké, byl překlenut zděným pavilonkem osmihranného tvaru o průměru 9,50 m. Na dně šachty byl plnící prostor kyselky, ke které vedlo 21 schodů. Kyselka vytékala z trojitého kohoutku a kysličník uhlíčitý, který přitom unikal a hromadil se v šachtě, byl odváděn větrací luntou o průměru 15 cm a délce 6 m. Ventilace byla poháněna elektromotorem. Tato ventilace byla při stáčení nesbytná, nesot se stácelo ručně, přímo u kohoutku a pobyt v šachtě nebyl nikdy bezpečný. Hořící indikátor zhasnutím signalizoval tříprocentní koncentraci bezzápachného CO₂ ve vzduchu.

Instalovaný řetězový výtah dopravoval prázdné lahve dolů, plné nahoru. Mycí zařízení na lahve stálo ve spojovacím prostoru mezi hlavní budovou a pavilonkem. Zelesně zábradlí kolem šachty uprostřed pavilonu chránilo před pádem. Vedle šachty byl vyveden pramen do kašny. Byl instalován i kotel na ohřev vody pro mytí lahvi i pro ústřední topení. V přízemí byla kancelář, obytná část a předvášim sklad pro lahve. Byly tu i žatny a umývárny pro zaměstnance. Zpráva z roku 1929 konstatuje, že celé jímání je zastarale, uniká CO₂ a je nebezpečí, že voda ztratí svou průzračnost.

Löserovi měli kromě stáčírny ještě dříve velká skladistiště. Prvý bylo v Bečově na nádraží (pro 40 000 lahvi), druhé v Drahovicích u Karlových Varů. Pět aut obstarávalo přepravu do skladů, do prodejen a předvášim k železničním vagonům na nádraží v Bečově. Do jednoho vagonu se ukládalo 10 000 lahvi 0,5 l nebo 4000 lahvi 1,5 l (kyselka se stácela do lahvi těchto dvou velikostí).

Löserovi, kteří pocházeli z Grunu čp. 134, měli v Karlových Varech také svůj podnik - dům Café Löser - zde byla také podávána Grunská kyselka stejně ovšem jako v jiných karlovarských podnicích. Obě kyselky - Novoveská i Grunská - měly české i německé etiketování a byly na stůl podávány podle jazyka, kterým host hovořil (NEUSTUPNÝ 1974).

Krizová třicátá léta začala působit i na prosperitu tohoto zprvu nadějněho podniku. I nad zkvětajícím Almbrunnem se objevily krizové mraky. Z dokumentů se zachoval výpočet ceny majetku stáčírny, provozních nákladů a průměrného zisku z 20. května 1938, který dala provést majitelka M. Löserová (PACKERT 1938). Snad uvažovala i o možnosti prodeje stáčírny. Z dochovaného výpočtu se dovidáme zajímavé podrobnosti o provozních poměrech - stáčírny. Hodnota majetku při 50% odpisech byla odhadnuta na 700 tisíc Kč (hodnoty roku 1938). Ročně se tu stácelo 400 tisíc lahvi 1,5 l a 240 tisíc lahvi 0,5 l. V provozu pracoval mistr, 9 dělníků a 9 dělnic; dále vedoucí obchod a kancelářská síla. V r. 1938 měla stáčírna již jen jedno auto, avšak třílitrové. Denní plat dělnic činil 18 Kč (300 Kč měsíčně), denní plat dělnika - živitele rodiny 20 Kč (500 Kč měsíčně). Zisk činil

1,9 % provozních nákladů.

Postupně klesala výdatnost "Velké" Grünské kyselky se 8,9 l/min (1898) na 4,5 l/min. (1938). Byla tu ještě nezachycená tzv. "Malá" kyselka na levém břehu potoka, 60 m nad prvním pramenem, ale výdatnosti méně než 3 l/min. Dnes je překryta malou stříškou a výdatnost téměř nulová. Leží u zbytků základů vyhořelé budovy (42x9m), která dříve sloužila jako druhé skladistiště. "Velký" pramen je dnes zabetonován.

4. května 1938 byla změřena výdatnost "Velké" Grünské kyselky 4,5 l/min. ve výši 159 cm nad podlahou stáčecího prostoru. Ve výši 108 cm nad podlahou sice výdatnost vzrostla na 7,2 l/min., ale plnit se mohla pouze z kohoutku 159 cm nad podlahou. Ve zprávě z r. 1939 se píše o nutnosti přezkoumání trvanlivosti této vody (vliv železa, vápníku, nezávadnost plnění), což je důkazem toho, že potřeba jímání byla stále naléhavější (správa vedoucího inspektorátu v Karlových Varech).

Nové jímání však znamenalo vysokou investici. Vždyt původní jímání se prý budovalo dva roky. Současný stav kyselky ukazuje, že k rekonstrukci již nedošlo. Přichází druhá světová válka a o osudech obou pramenů chybí písemné zprávy. Traduje se, že obě kyselky byly prý zaslány za Rommelovou armádou do Afriky. To se říká i o kynžvartské Richardce, o žandovské Melitě i o Radicovce z Podlesí. Je ovšem možné, že na frontu byly posílány všechny tyto kyselky. Za války je Grünská kyselka honosně uváděna pod názvem "Sudetenquelle" (DIETL 1942) s příslušnými nacistickými etiketami a zátkami.

Válka přidala historii města jednu smutnou epizodu. Když odešli dělníci z provozu na frontu, bylo stáčení kyselek zajištěno zřízením zajateckého tábora v těsné blízkosti stáčírny, asi 100 m od hlavní budovy v lese za okysem silnice. Ještě dnes jsme našli základy vězenářského bloku půdorysu 13m x 40m, ze kterého je patrné, že střední bloku běžela chodba a místnosti byly po obou stranách. Pečlivě uložené balvany ve stráni, chodníčky, jednoduchá vodárenská kanalizace a jiné drobné úpravy okolo vězenářského základu stavby jsou dílem někdejších nedobrovolných obyvatel tohoto místa. Tábor byl složen z francouzských zajatců, kteří tu pracovali ve

stáčírně, v lese a na polích. Byl tu prý i prostý hřbitov, ale v terénu není po něm žádnych stop (informace HERMANN 1973, správce Kyselky 1975).

Po válce se kyselky stáčely sezonně od října do dubna. V r. 1948 bylo stáčení zastaveno. Dnes patří místo Zp. zřídelnímu v Karlových Varech. V roce 1978 byly skončeny vrty, které napovídají další rozvoj ve využívání zdejších minerálních vod. Vyvrcholením všech těchto snah bylo vyhlášení OCHRANNÉHO PÁSMU 1. STUPNĚ PŘÍRODNÍCH LÉČIVÝCH ZDROJŮ V PRAMENECH A V NOVÉ VSI - LOUCE.

Pro úplnost uvádíme celé znění tohoto úředního listu, který dokládá péči našeho socialistického zřízení o přírodní bohatství našeho státu.

Ministerstvo zdravotnictví ČSR
Český inspekt. lázní a zřídel

R o z h o d n u t í

Ministerstvo zdravotnictví ČSR - Český inspektorát lázní a zřídel na základě § 46 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, stanoví pro přírodní léčivé zdroje v Nové Vsi - Louce, okres Sokolov, ochranné pásmo 1. stupně jako nesbytné prozatímní ochranné opatření těchto přírodních léčivých zdrojů. V ochranném pásmu 1. stupně, které je znázorněno v příloze tohoto rozhodnutí se zabezpečuje ochrana přírodních léčivých zdrojů v rozsahu stanoveném v § 23, odst. 2 vyhlášky minister-

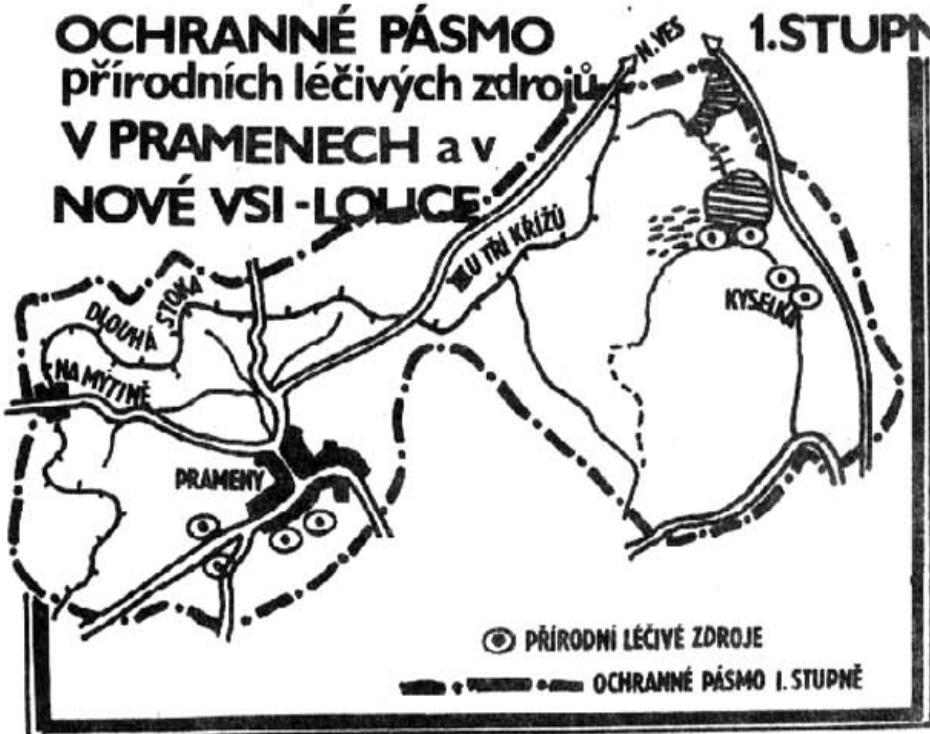
stva zdravotnictví ČSR č. 26/1972 Sb., o ochraně a rozvoji přírodních léčivých lázní a přírodních léčivých zdrojů.

O d ú v o d n ě n í :

Ochrana přírodních léčivých zdrojů v Nové Vsi - Louce, okres Sokolov, je v současné době zajištěna pouze ochranným pásmem 3. stupně, které stanovila vláda ČSSR svým usnesením č. 943/1959 ze dne 13. listopadu 1959 pro širší zřídelní oblast Mariánských Lázní. Od té doby byly získány nové geologické, hydrogeologické i geofyzikální poznatky, které osvědčují relativní samostatnost zřídelní struktury v Nové Vsi - Louce. Aby se zabránilo škodám, které by mohly na přírodních léčivých zdrojích vzniknout před stanovením ochranných pásů nebo jiných ochranných opatření, stanovil Český inspektorát lázní a zřídel ochranné pásmo 1. stupně jako nezbytné prozatímní opatření těchto přírodních léčivých zdrojů. Toto rozhodnutí je rovněž v souladu s rozhodnutím Okresního národního výboru v Chebu, odboru lesního a vodního hospodářství a zemědělství č.j. 3358/Sch/74 ze dne 16.6.1974, kterým byla schválena ochranná páma a zásady hospodaření na území vodního díla Mnichov.

V Praze, dne 16. března 1979
Vedoucí Českého inspektorátu
lázní a zřídel
RNDr. Stanislav Klír, CSc

OCHRANNÉ PÁSMO přírodních léčivých zdrojů V PRAMENECH a v NOVÉ VSI - LOUCE

© PŘÍRODNÍ LÉČIVÉ ZDROJE

— — — OCHRANNÉ PÁSMO 1. STUPNĚ

ROVNOVÁHA V PŘÍRODĚ * 14

Každý z nás určitě zná nějakou tu bažinku, větší louži zpočátku zarostlou vlnkou vegetací, která je kdesi na kraji městského parku, na městské periferii, vzdále silnice nebo u železnice. A tady, bez ohledu na stále větší množství budov a stále se zvyšující hluk, můžete vidět želvičky rákosů a ostřic, kvákají žáby a prospívají ptáci. Zůstane-li takové místo někde mezi lánym polí, stává se výtahem úkrytem velkých, menších i zcela nepatrných živočichů i mizejících druhů rostlin, oázou pro řadu organismů, které by zemědělská výroba jinak ke své škodě nemilosrdně vytlačila.

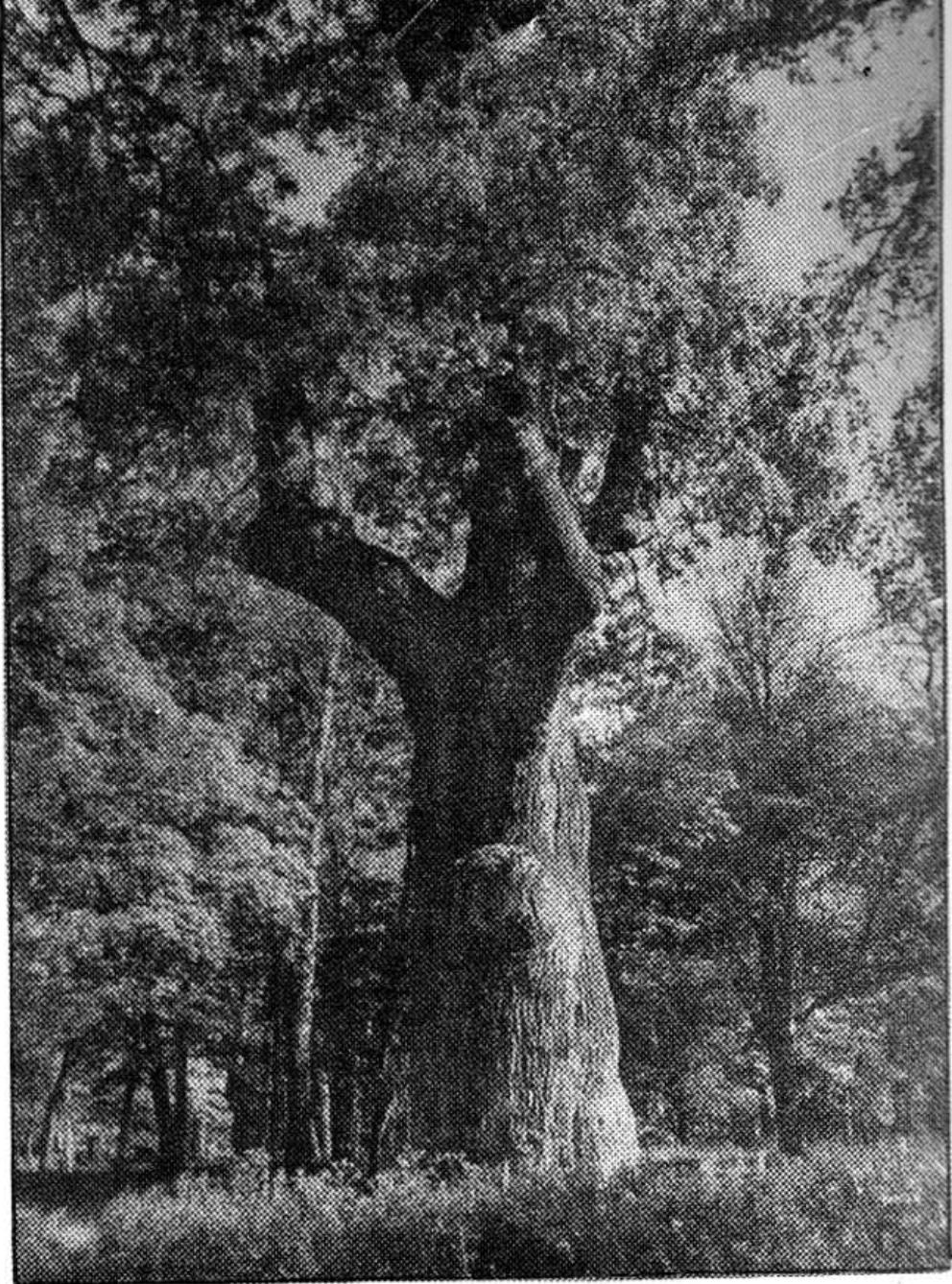
Významné je právě to, že většina mokřin patří k značně vyváženým ekologickým systémům. Ta- to stabilita je dáná jejich složitosti, značným množstvím sítí do nich vstupujících a rozmanitosti vnitřních vazeb.

Právě dnes, kdy snad již všechno začínají převládat umělé ekosystémy - polní a lesní monokultury, jež těžce narušují původní rovnováhu, podrobované navíc dálším rozmanitým vlivům hospodářské činnosti člověka, jsou významně důležité. Jsou-li v těchto nekonečných lánach a geometricky vysazených lesích a takovéto místech, značně se zvýší celková stabilita i celková biologická produktivita krajiny, neboť krajina takto mozaikovitě uspořádaná je podstatně bohatší a "odolnější" než krajina jednotvárná a mobotónní.

Mnoho kladů, nějakým způsobem souvisejících s existencí zamokřených území, jsme již vyměnovali; doufejme, že jsme již úspěšně naplnili misku vah, která má vyvážit tu druhou, plnou záporných vlastností močálů. Snad se nám podařilo dokázat, že za určitých podmínek se tyto misku mohou vzájemně vyvažovat a že tedy k rozhodování o osudu podmáčeného pozemku je nezbytná všeestranná analýza jeho funkce v udržování přírodní rovnováhy i hospodářského komplexu.

Již v celé řadě případů bylo odvodňování močálů a blat zastaveno, zamokřené oblasti jsou brány pod ochranu a někdy jsou dokonce i obnovovány. V USA, ve státě Severní Karolína, byla v letech 1915 - 1932 v okolí jednoho jezera vysušena oblast o rozloze 20 tisíc hektarů. Později se však ukázalo, že je výnosné zde chovat pernatou zvěř a meliorovaná půda byla znova zatopena. Ve Finsku počítají s ochranou 300 tisíc hektarů zamokřených půd.

Vodní ptactvo může vyvážet potomstvo v jedné,

DALOVICKÝ DUB (k článku na straně 14)

na tahu se zastavovat v druhé a přezimovat ve třetí zemi. Na jaře pak se tato cesta opakuje v opačném směru. Jestliže se v kterémkoliv zemí ležících na této cestě začala ztrácet vhodná stanoviště, pocítily to i ostatní země (a to je hlavní příčina dnešního snižování počtu vodního ptactva).

Začátkem šedesátých let více než 30 evropských a asijských států uzavřelo mezinárodní dohodu o ochraně nejcennějších, tzv. klíčových lokalit vodního ptactva, která je známa jako projekt MAR. Každá země provedla inventarizaci těchto míst a zanesla je do seznamu chráněných území, jenž je přílohou této dohody. Jednotlivé státy, zapojené v projektu MAR, se zavázaly neodvodňovat tyto plochy a zdržet se všech hospodářských zásahů, které by zhoršily jejich stav.

Druhou mezinárodní úmluvou tohoto typu je projekt TELMA, vypracovaný na ochranu rašeliníšť.

Jak se tedy v otázce meliorací rozhodnout? Je přece známo, že během této pětiletky má být jen v samotném Sovětském svazu odvodněno

asi 5 miliónů ha zamokřených půd. Neodporuje tento obrovský úkol potřebám a cílům ochrany přírody a zásadám racionálního využívání přírodního bohatství? Nikoli, avšak je důležité, kde a jak se bude vysoušet.

Přenesme se na chvíli do Polesí, k "hlavní bažině Evropy", jak ji někdy geografové nazývají. Je to téměř plochá nižina s nepatrným sklonem. Na jaře koryta nespočetných řek a říček nestačí zvládnout přívaly, takže se voda rozlévá na desítky kilometrů a dochází k záplavám. Močály tu člověka vždy sužovaly, pole málo rodila a ani lesy nebyly příliš produkční.

Hlavním úkolem bylo zrychlit odtok a změnit rozlévání jarních vod. Nabízelo se řešení - například a prohloubit koryta některých řek. Zbavíme-li se však veškeré vody na jaře, znamená to, že nám bude chybět v létě, kdy je jí třeba. Proto se organickou složkou celého projektu staly vodní nádrže, jež zachytí přebytek vody, která bude přítékat novými koryty

z centrální oblasti Polesí a bude zásobovat zdejší hospodářství v ostatních ročních obdobích. Navíc by se ve vodních nádržích mohly chovat ryby a mohlo by zde hnítat vodní ptactvo.

Přeměna všech lesních půd Polesí v pole a pastviny by měla katastrofální následky a přírodu i hospodářství celého kraje by ochudila. Lesy mají totiž funkci vodochrannou a navíc dávají mnoho cenných surovin jako stavební dřevo, kožešiny, lesní plody a mnohé další a ještě zkrášlují krajinu. Proto bude při plánovaných zásazích část lesů v Polesí zachována.

Ani všechny močály nezmizí. Některé z nich budou ponechány jako území, která budou hrát důležitou roli při ovlivňování vodní bilance, při zásobování řek vodou, jako místa výskytu volně žijících savců a ptáků. Zcela zničit močály Polesí by znamenalo připravit tento kraj o svérázné, charakteristické krajinné prvky, o ekosystémy, jež mají obecně vědecký i přírodně ochranářský význam.

MARIÁNSKÉ LÁZNĚ NA FOTOGRAFIÍ Z ROKU 1899 *****

Na snímku je roh bývalé Štěpánské ulice, po II.světové válce přejmenované na Jugoslávskou. V roce 1789 v těchto místech stál Kohnhäuserův mlýn, který byl v r.1819 stržen a postaven tu dům čp.35 - Zlatý lev - Fr.Seidlem. Později (před r.1870) spojen s Hotelom Klinger. Dům čp.36 Klinger gasthof byl postaven 1820 A.Klingerem, kuchařem, příbuzným opata Reitenbegera. Zde poprvé měl na domě pamětní desku, je jen jedním z mnoha. Po II.světové válce byl hotel přejmenován na Krym. Lázeňská léčebna Krym byl celý blok budov s ubytovnami, jídelním salinem, kinem Kolonádou a poštou v rohu budovy. Vedle hotelu Klinger lázeňský dům Moskva, postavený r.1820 dr. Karlem Heidlerem. Dr.Heidler byl prvním oficiálním lázeňským lékařem a nástupcem dr.Nehra, zakladatele Mar.Lázní. Působil tu 40 let a byl mu postaven za jeho zásluhy kamenný obelisk naproti domu v parku, na rozcestí cest před Casinem. Heidler byl povyšen za své zásluhy do šlechtického stavu. Obě budovy i s celým blokem (lo budov) byly v roce 1978 odstraněny a na jejich místě bude postaven nový lázeňský komplex.

